

KELAM 8. ÜNİTE

İslam Kelamcıları İnanç esaslarını 3 ilkede toplamışlardır. Buna Usulü Selase denir

1.İlahiyat: Allahın zatı ve sıfatlarına iman

2.Nübüvvat: Peygamberlere ve kitaplara iman

3.Semiyat: Vahiy ve Kur'an da duymak suretiyle meydana gelen ahirete ve meleklerle imandır.

- Kur'an da ismi geçen 25 Peygamber vardır. Bazı hadislerde 124 bin, bazılarında ise 224 bin peygamber gönderildiği rivayet olunmuştur.
- ✓ İnsanlığın peygamberlere ihtiyacı vardır.İsra suresi 15. Ayette Allah peygamber göndermediği toplumlara azap etmeyeceğini bildirmekle onların sorumlu olmalarının şartını peygamberlerin varlığına bağlamıştır.

Allahın hükümlerinin peygamber ve vahiy olmadan aklın kendi kendine bilip bilemeyeceği hususunda 3 görüş ileri sürülmüştür: (üzerinde çok durdu)

1.Eşariler:Peygamber olmadan akıl Allah'ın hükümlerini bilemez. Peygamberin ulaşmadığı kişi dinden gerek iman da gerek amel de mesul tutulamaz.

2.Mutezile ekolüne göre vahiy olmasa bile Allah'ın hükümlerini akılları ile bulabilirler ve kişi aklın ulaştığı hükümlerle mükelleftir derler. İyi ve kötü olduğu zahir olan şeylerde amelle de mükelleftir demişlerdir.

3.Maturidiler: Mutezile gibi akıl ile Allah bir peygamber göndermemiş olsaydı bile onların akılları ile Allah'ın varlığını ve birliğini bilmeleri vacip olurdu demişler ve yalnızca iman ile mesul olduğunu belirtmişlerdir.

Özetle: Eşariler Ayetin zahirine bakarak akıl hüküm koyamaz yalnızca şeriat hüküm koyar derler o yüzden akıl ile Allah'a iman vaciptir denmez.

Maturidi ve mutezile insan akli Allah'ı bilmeye müsaittir o yüzden imandan hesaba çekilir derler. Mutezile biraz daha derine inerek iyi ve kötülüğü açık olan zulüm etmek gibi konularda amelden de hesaba çekileceğini savunmaktadır.

Allahın insanlığa peygamber göndermesinden anhyoruz ki;

1.İnsanlığın nübüvvet kurumuna ihtiyacı vardır.

2. İnsan akli eşyanın hakikatinde ki bilgiye tam olarak ulaşmadan gaybın bilgisine tam olarak ulaşamaz. Akıl ilahi hakikatleri bilmekten acizdir.

3. Allah'a nasıl kulluk edeceğimizi akıl tam olarak bilemez. Orucu, namazı, zekatı, iyiliği, ahlakı...

Allahü Teala Rahmetinin Eseri Olarak İnsanlığa Peygamber Göndermiştir Ve İnsanlığın Peygambere İhtiyacı Ekmek Su Gibidir.

“AKIL İNSANIN İÇİNDEKİ ŞERİAT,ŞERİAT İSE İNSANIN DIŞINDAKİ AKILDIR.” GAZALİ

*Akıl ve vahiy asla çatışmaz. Vahiy bazen akli aşabilir. Akıl da bunları asla inkar etmez. Akıl yanıltığı için vahiy gelerek akli düzeltiyor.”

Allah'ın insanlara peygamber göndermesi Allah'ın üzerine vacip midir? Yani Allah Peygamber göndermek zorunda mıdır? Değil midir?(üzerinde çok durdu)

1.Eşariler: “Allah'ın hiçbir fiili için illet ve hikmet aranmaz. Peygamber göndermek Allah'ın fiilidir ve bunun içinde bir hikmet ve illet aranmaz.”derler. Dolayısıyla Peygamber göndermek allah için vaciptir yada zorunludur denemez.”

2.Maturidiler: “Allah'ın peygamber göndermesi hikmeti gereği vaciptir.Akıl madem herşeyi bilmiyorsa allah insanlığa peygamber göndermelidir .” derler.

3.Mutezile : İnsanların faydasını merkeze alıyor ve “Salah(iyilik) lütuf, ihsan ilkesi gereği Allah üzerine peygamber göndermek vaciptir.” Derler.

4.Filozoflar: “Allah'ın insanlara peygamber göndermesi aklen vaciptir. Eğer peygamberler olmasaydı alemin nizam ve düzeni muhafaza edilemezdi.” derler.

5.Sümeniyeye ve Berahime: hint mezhebidir. Peygamberlerin gelmesini gerekli görmeyip peygamberin getireceği herşeyi aklın bilip söyleyeceğini savunurlar.

Peygamberlerin Gönderiliş Gayeleri

1- Allah'a Dâvet: İnsanoğlunun dünyaya gönderilmesindeki asıl gâye, Kur'an'ın da bize bildirdiği gibi, Yaratıcı'sını tanıyıp O'na hakkıyla kulluk etmektir. Peygamberlerin gönderiliş sebeplerinin başında, bu kulluğun nasıl yapılacağı, en açık bir şekilde insanlara öğretmek gelmektedir.

2- Allah'ın Emirlerini Tebliğ: Peygamberlerin gönderiliş amaçlarından bir diğeri, dini tebliğdir.

3- İnsanları Doğru Yola Dâvet: gelen her peygamber, etrafındaki insanları uyarmış, yanlış yolların kötülüğünü izah etmiş, onları sırât-ı müstakime yönlendirmeye çalışmıştır.

4- İnsanlara Örnek Olmak: Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden birisi de, her konuda insanlara örnek olmalarıdır. Nebîlerin fitratları temiz, rûhî yönden pek yüksek, irâdeleri ise, çok güçlüdür.

5- İnsanları Bâki Âleme Yönlendirme: Âhiret hayatı, peygamberler olmaksızın aklın hakikatini anlayamayacağı, gaybe âit işlerdendir. İşte peygamberler, devamlı olarak dünyaya meyilli olan insanları, bu âleme doğru yönlendirmeye çalışmışlardır

6- Dünya-Âhiret Dengesini Sağlama: Peygamberler, dünya ve ukbâ dengesini kurmak için gelmişlerdir.

7- İtiraz Kapısını Kapatma: (önemli): Peygamberlerin gönderiliş sebeplerinden biri de, insanları âhirette Allah'a karşı herhangi bir itirazlarının olmasını önlemektir. Allah peygamber göndermeden insanları mükellef tutacak olsaydı kullar itiraz ederlerdi diye Allahü Teala peygamber göndererek itiraz kapılarını kapatmıştır. 'Ey Rabbim! Bize bir peygamber gönderseydin de, şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık!'" (Taha 20:134)

8- İnsan Fitratına Uygun Olan Gerçek Din Duygusunu Öğretme

9- Ahlâk Eğitimi Gerçekleştirme:

PEYGAMBERLERİN SIFATLARI

1-İsmet: Peygamberler her tür küfür ve şirk ve günahattan korunmuşlardır. Peygamberler dini tebliğ konularında ilahi koruma altındadırlar. Fakat dünyevi işlerde zaman zaman yanılabilirler. (Görüş ayrılıklarını önemli)

Mutezile peygamberlerin nübüvvet öncesinde ve sonrasında ister büyük, ister küçük olsun her türlü günahattan korunmuş olduklarını kabul ederler.

Ehli sünnet ise dini tebliğ konusunda yalancılıktan, hem vahiy öncesi hem de sonrasında küfür ve şirkten, peygamberlik sonrasında büyük günahattan korunmuş olduklarını kabul ederler.

Ehli Sünnete göre sadece peygamberler masumdur. Şia'ya göre imamlar da peygamberler gibi masumdurlar.

2- Emanet: . "Bir peygamber için, emanete hiyanet etmek olur şey değildir." (Ali İmran 3:161)

3.-Sıdk: Doğrudurlar. "O, Rabbülâlemin'den indirilen bir derstir. Eğer o Resul bizim adımıza birtakım sözler uydursaydı, onu elimizle yakalar, sonra da onun şah damarını keserdik." (Hakka 69:43-46)

4-Fetanet: Peygamberler insanların en akıllısı, en zekîsidirler. Eğer en üstün fetânet ve zekaya sahip

olmasaydılar ümmetlerine karşı delilleri ortaya koymaya kadir, onları ikna için güzelce mücadeleye muktedir olamazlardı. böyle bir hal ise risalet ve nübüvvetten kastedilmiş olan gayeye aykırıdır.

5-Şeriatı tebliğ: Peygamberin görevi, açıkça tebliğ etmekten başka bir şey değildir." (Nur 24:54)

KUR'AN'DA İSMİ GEÇEN PEYGAMBERLER

✓ Âdem, *İdris, *Nuh, *Hud, *Sâlih,* Lut,* İbrahim,* İsmail,* İshak,* Yakub, *Yusuf, *Şuayb, *Harun,* Mûsâ, *Davud, *Süleyman, *Eyyub, *Zülkifl, *Yunus,* İlyas,* Elyasa,* Zekeriyâ, *Yahya, *İsa,* Muhammed Mustafa (s.a.s.)

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de ismi geçtiği halde peygamber olup olmadıkları hakkında bilgi bulunmayanlar vardır. Bunlar: Uzeyir, Lokman ve Zülkarneyn'dir.

PEYGAMBERLERİN DERECELERİ

Bütün peygamberler peygamber olmaları bakımından eşittirler, aralarında fark yoktur. Ancak, kavimleriyle olan mücadeleleri, onların bazılarını diğerlerine üstün kılmıştır.

Ulu'l - Azm peygamberler, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed (a.s.)dir

Hız nuh: 950 sene yaşayan Nuh (a.s.) her türlü çağrı ve ikna metotlarını kullanarak kavmini hakka çağırdı. İlâhi bir emirle gemi yapıldı, inananlar o gemiye alındı. Bunlar arasında Ham, Sam, Yafes adında Hz. Nuh'un üç oğlu da vardı. **Kur'an'da Hz. Nuh'tan şuara, Saffat ve Nuh** surelerinde genişçe bahsedilir.

Hız. İbrahim (a.s.): Kâbe'nin banisi, Peygamber (s.a.v.)in büyük dedesidir. Peygamberimizden 2500-2600 yıl kadar önce Nemrut zamanında putperest Babililere gönderildi. Nemrutla savaştı 10 sayfalık kitap gönderilmiştir. Halilullah (Allah'ın sevgilisi) olan Hz. İbrahim'e bütün semavi dinler tazimde bulunur. **Kur'an'da Al-i İmran, Bakara, Saffat, İbrahim ve şuara surelerinde** Hz. İbrahim değişik yönleriyle anlatılmaktadır.

Hız. Musa (a.s.): Peygamberimizden 1900-2000 yıl kadar önce, İsrailogullarına peygamber olarak gönderildi. Fir'avn'la mücadelesi, Kur'an'da genişçe anlatılır. **Kur'an'da özellikle Bakara, şuara, Taha, Neml, Kasas ve Kehf surelerinde** Hz. Musa (a.s.)dan söz edilir. Kendisine Tevrat gönderilmiştir.

Hız. İsa (a.s.): İsrailogullarından olan Hz. İsa (a.s.), Hz. Meryem'in oğludur. Babasız dünyaya gelişi bir mucizedir. Beşikteyken konuşmuş, 30 yaşındayken İsrailoğullarına peygamber olmuş ve 33 yaşındayken semaya urûc etmiştir. Kendisine müstakil bir kitap

olarak İncil gönderilmiştir. Peygamberimizden 600 yıl kadar önce yaşamıştır.

HZ. MUHAMMET (s.a.v.): Bütün peygamberlerin sonuncusu olan Peygamberimiz (s.a.v.), yaşadığıysından kıyamete kadar gelecek bütün insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderildi. İlâhi kitap Kur'an-ı Kerim kendisine bir defada değil olaylar ve hadiseler gerektirdikçe gönderildi.

NÜBÜVVETİN SABİT OLUŞU

Mucize; Âciz bırakan, yapılması, meydana getirilmesi insan gücünün üstünde olan şeydir.

Mucizenin şartları:

- *Mucize Allah'ın fülidir.*
- *Mucize tabiat kanunlarının üstünde ve onlara aykırı bir olaydır.*
- *Mucize ancak peygamber olan zattan sadır olur.*
- *Mucize, peygamberlik iddiasında bulunan zatın davasına uygun ve amacına münasip tarzda zuhur eder.*
- *Mucize istek üzerine vuku bulur ve "Bu mucizenin bir benzerini getiriniz." denir. Ama hiç*
- *kimse buna güç yetiremez. Kur'an mucizesi bunu en güzel örneğidir.*
- *Mucize peygamberlik davasından önce değil, peygamberlik davası ile beraber olmalıdır*

Kur'an'da örnek verilen mucize örneklerinden bazıları şunlardır:

- Nemrut'un ateşinin Hz. İbrahim'i yakmaması
- Hz. Musa'nın asasının yılanı dönüşmesi, sihirbazların ip ve sopalarını, asasıyla denizi ikiye ayırması
- Hz. İsa'nın Allah'ın izniyle çamurdan kuş sureti yapıp buna üflemesiyle canlanıp kuş olması, körü ve alacahı iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, evlerde biriktirilen şeyleri insanlara haber vermesi

HZ. Muhammed'e verilen en büyük mucize ise peygamberliğinin kanıtı olan Kur'an'dır.

Diğer Olağanüstü Haller: İrhasat, Keramet, Meûnet, İstidrac, İhanet'dir. (video da canlı derstede açıklamadı)

HZ. MUHAMMED (S.A.V.)'İN SON PEYGAMBER OLUŞU

Allah (c.c) Peygamber (s.a.v)i bütün insanliga peygamber gönderdiğini şu ayetlerinde

belirtiyor: (A raf:158.), (Sebe: 28.)

İslamiyetin son din olduğunu (Maide: 3.)

Peygamberimizi son peygamber olduğunu , (Ahzab: 40.)

VAHİY NEDİR?

Yüce Allah'ın dilediği şeyleri peygamberine, mahiyeti bizce tam olarak bilinemeyen bir yolla bildirmesi demektir.

Kur'an'da vahiy değişik anlamlarda kullanılmıştır.

1. Şeytanların vahyi: Telkin etmek, vesvese vermek
2. Zekeriyânın Vahyi: İşaret, ima etmek
3. Kur'an'da göğe, yeryüzüne, bal arısına, meleklerle, Hz. İsa'nın Havarilerine, Hz.
4. Musanın annesine vahyedildiğinden söz edilmektedir.

Buralardaki vahiy ilham anlamında kullanılmıştır.

Vahyin geliş şekilleri: Vahiy Hz. Muhammet (s.a.v)e çeşitli tarz ve şekillerde gelmiştir. Bunların başlıcaları şunlardır:

1-Vahyin ilk şekli Hz. Peygamber (s.a.v)'in uyku halinde iken gördüğü sadık (gerçek) rüyalardır.

2-Cebrail (a.s) görülmediği halde Hz. Peygambere çok net bir ses halinde gelen vahiydir.

3-Cebrail (a.s) tarafından Hz. Peygamberin kalbine nefes (üfleme) suretiyle yapılan vahiydir.

4-Cebraillin insan sûretinde gelip, Peygamberimize vahiy getirmesidir.(en kolay gelen vahiy)

5-Vahiy meleğinin kendi aslı sûreti üzere görünerek tebliğde bulunmasıdır. Bu vahiy Hz.Peygamber (sav) yalnız iki defa vaki olmuştur.

6-Cebrail'in peygambere uyku halinde getirdiği vahiydir.

Vahiyle İlham Arasındaki Farklar:

İlham feyz yoluyla kalbe gelen özel bir anlam ve bilgidir. Vahiyden farklıdır.İlham hem peygambere hemde velilere gelebilir. Bazı veliler ilhamı vahiy olarak adlandırmıştır. (Mevlana – mesnevi için bu kitap vahiydir diyor.) o yüzden bu ayrım içerisinde girilmiştir.

• Vahiy yoluyla gelen bilgi kesin, bağlayıcı iken ilhamın böyle bir özelliği yoktur; zan ifade eder.Bağlayıcı değildir, bireyseldir.

• Vahiy sadece Allah'tan gelir. İlhamda ise şeytan ve cinlerin tasarrufu söz konusudur.

• Vahiy alan peygamberin gelenin vahiy olduğunda tereddüdü yoktur. Vahiy bilinçli alır.İlhamda kişi endişelidir.

- Vahiy dinamik ve objektiftir; çoğu zaman melek aracılığıyla gelir. İlham daima aracısızdır.
- Vahyi daima iyi ve erdemli olan peygamberler alırken, ilahmı kötü insanlar da alabilir.

KELAM 9. ÜNİTE

Maturidilere göre kaderin anlamı: Allah'ın ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, ne şekilde ve ne zaman olacaklarsa onların hepsini **ezeli anlamda bilip, o şekilde sınırlaması ve takdir etmesidir.** Allah'ın ilim ve sıfatlarıyla ilgilidir.

Maturidiler de Kazanın anlamı: Allah'ın ezeli olarak irade ve takdir ettiği şeylerin zaman süreci içinde yaratmasıdır.

Kader ezelde takdir etme bilme/ kaza ise ezelde takdir edilen şeylerin zamanı ve günü geldiğinde yaratılmasıdır. Kaza maturidi mezhebinde Allah'ın tekvin sıfatıyla ele alınmıştır.

Eşariler ise maturidilerin tam tersi olarak kaza ve kaderi tanımamışlardır. Maturidiler de kazaya verilen anlam Eşaride Kadere verilmiştir.

Eşarilerde Kazanın anlamı: Eşarilerde kaza hüküm anlamında olup Allah'ın varlıkları sonradan nasıl olacaklarsa ezelde öylece bilip irade ve hükmetmesidir.

Eş'arilerde Kaderin anlamı: Allah'ın her şeyi vakti gelince ezeli ilmine uygun olarak, irade ettiği şekilde yaratmasıdır.

- ✓ Kader ezeldaki takdir, kaza takdir edilen şeylerin meydana gelmesi anlamına gelir.
- ✓ Her kaza kaderdir ama her kader kaza değildir. KADER KÜLLİ KAZA CÜZİDİR.

Hadislerde Kader ve Kaza

Hiz. Peygamber bir gün yıkılmaya yüz tutmuş bir binanın yanından geçerken oradan süratlice geçtiğinde "Ya Rasulallah! Allah'ın kazasından mı kaçırıyorsunuz? Sualine "Allah'ın kazasından Allah'ın kaderine sığınyorum" buyurmuştur.

Hiz. Ömer hilafeti zamanında hicretin 18. Senesinde teftiş için Şam'a gitmek ister. Medine'de bulunan ashabın ileri gelenlerinden bir kısmını da yanına alarak Medine'den çıkar. Şam civarında Serğ denilen köye ulaşınca Şam valisi ve Suriye ordusu komutanı Ebu

Ebeyde el-Cerrah Hiz. Ömer'i karşılar ve Şam'da veba/taun olduğunu haber verir. Hiz. Ömer istişareden sonra Medine'ye dönmeye karar verir. Bunun üzerine Ebu Ubeyde: "Ya Emira'l-Mü'minin! Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsunuz?" der. Ömer cevaben: "Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçırıyoruz." diye yanıt veriyor. (hoca hem derste hem video da uzun uzun anlatıyor bu kıssayı)

İnsanın zorunlu ve iradeli olmak üzere iki türlü fiili vardır.

1-Zorunlu filler izdirari fiillerdir. Kalbin atması, Kanın dolaşması, sindirimin olması gibi insan iradesi dışında olan tüm davranışlar ve kişinin Hangi anne-babadan, hangi zamanda, hangi coğrafyada, hangi kültür ve medeniyet atmosferinde olacağı, cinsiyeti, rengi, milliyeti de izdirari fiiller kapsamında yer alır. İnsanın bu alanda irade ve hürriyetinden söz etmeye olanak yoktur.

2-İradi fiillerdir. İnsanın oturması, kalkması, yemesi, içmesi, iman etmesi, inkar etmesi, Allaha ibadet etmesi veya terk etmesi bu gibi fillerde iradeden, tercihten söz edilebiliyor. Allah'ın kulunu hesaba çekeceği konularda yani ilahi ve ihtiyari meselelerde kul kendi çizgisini kendi belirler.

Kelam tarihinde kader dendiğinde insanın iradi filler sahasında ki özgürlüğüdür. İnsanın fiilleri üzerinde insanın iradesi mi etkili Allah'ın iradesi mi? İnsanların fiilleri üzerinde etkili bir kudret ve irade var mıdır?

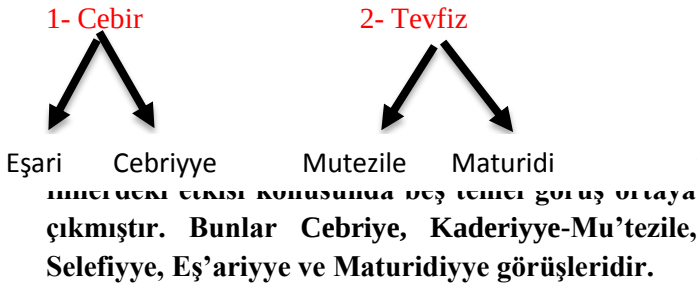
Kurani kerim de açık ve net bir mesele değildir. Ayetlere zahiran bakıldığında Cebir ehli de Tefviz ehlide kendilerine delil bulabileceklerdir. O yüzden kader ve kaza meselesini öncelikle akıl temeli üzerinde ele almak gerekiyor.

Kelamcılar bunu akıl çerçevesinde ele almışlardır ve bu konu da 4 görüş vardır.

- 1- **Cebri mutlak** (Cebriyye de hakim olan görüştür.)
- 2- **Cebri mütevassıt** (Eşarilerin görüşüdür.[“Lafzen irade ve kudret var ama etkili bir irade ve kudret yok.” Derler.] //Eşariye bu ismi(cebri mütevassıt) veren Maturidi'dir.
- 3- **Tefvizi mutlak** (Mutezilenin görüşüdür. Mutlak özgürlük.[“Allah'ın kudreti insanların fiilleri üzerinde herhangi bir etkiye ve kudrete sahip değildir”]derler.)

4- **Tevfizi mütevassıt** (maturidilerin görüşüdür. [ortak özgürlükçü görüş demektir.]

Bu dört görüşü iki görüşte özetlemek de mümkün;



1.Cebriyye: Cehm b. Safvan'ın (128/745) kurmuş olduğu bu mezhebe göre insanda hiçbir şekilde irade ve kudret yoktur. İnsan fiillerinde hür değildir. İnsanın fiil karşısındaki duruşu yaprağın rüzgar önündeki duruşu gibidir. İnsanı fiiline mecbur bırakan bir anlayıştır. Ve kuranın ruhuna aykırıdır.

2-Kaderiyye ve Mutezile görüşü: Cebriyenin karşısına çıkar ve insanın yaptığı tüm fiillerde özgür olduğunu ilk olarak kaderiyye savunur ve bu görüşü mutezile savunmaya devam eder. Mu'tezile ve Kaderiyye'nin görüşleri "**kul fiilinin halıkıdır, bu fiillerin Allah'ın yaratmasıyla bir ilgisi yoktur**" şeklinde özetlenebilir. Fakat buradaki yaratma Allah'ın yaratması gibi yoktan yaratma anlamında olmayıp vardan var etme, Allah'ın kula verdiği kudretle yaratma anlamındadır

3- selefiyye ve hanbeli: İnsanın Allah tarafından belirlenen bir kadere tabi olduğunu fakat bununla beraber belli işleri yapmaya mecbur bırakılmadığını, emir ve yasaklarla yükümlü bulunduğunu belirtmişlerdir. Buna göre insan kendi fiilinde özgürdür fakat bununla beraber Allah tarafından belirtilmiş bir kadere sahiptir. Onların kader konusunda görüşlerini ifade eden cümle "**La cebra vela tevfi**" şeklinde ifade edilir yani ne tam cebir var nede tam tevfi.

4-Eşari: Ehli sünnetin mutegaddimünü kabul edilen selefiler "la cebra vela tevfi" derler. Yani kul kasib Allah halıktır derler ama kulan kasib olmasının ne anlama geldiğinin mahiyetini izah etmezler. Yani ne mutlak cebir ne de mutlak tevfi vardır derler ama asıl mesele bu ikisi arasındaki bir iştir. Eş'arilere göre insanda hadis ve yaratılmış bir kudret ve irade vardır. Fakat bu kudretin insanın fiilleri üzerinde bir etkisi yoktur.İnsan fiilinin kasibi Allah ise o fiilin halıkıdır. Bir yönüyle Allaha bakarken diğer yönüyle insana

bakar.Yani bir fiil üzerinde Allah ve kul iradesi ve kudreti etkindir.

5-Maturidiyye : İnsanın iradesi fiil üzerinde etki sahibidir. Mutezilenin dediği gibi Allah'ın irade ve kudretini dışlamak suretiyle sadece insanın irade ve kudretiyle fiil meydana gelir demezler. Maturidiler bir taraftan cebriyyeyi reddederken diğer taraftan da mutezileyi reddediyorlar.

"İLİM MALUMA TABİDİR." Maturidi'nin görüşünü belirten kilit cümledir.

***** Selefi, Eşari ve Maturidi "Cebirde yoktur tevfi yoktur ikisinin arasında bir durum söz konusudur. İnsan kasib Allah da halıktır derler." Bu noktaya kadar aynı şeyi savunuyorlar fakat kesbin mahiyeti sorulduğunda Eşari ve Maturidi arasında ciddi bir ayrım söz konusudur. Kesbin mahiyetini anlayabilmek için öncelikle kesb ile ilgili KUDRET, CÜZİ İRADE VE KAST KELİMELERİNİN izahatını yapmak gerekir.**

Kudret: Maturidilere göre: Bir fiilin hem yapılmasına hem de terk edilmesine uygun olan güçtür.

Eşariye göre Kudret tek yönlüdür. Allahın insana verdiği kudret ile sadece bir fiili eğer yapacaksa yapar. Eğer terk etmeyi murat ederse ona güç yetiremez. **Kudret maturidilerde olduğu gibi iki yönlü değildir.**

Maturidiler Kudreti ikiye bölmüştür.

1-Küllü kudret: Potansiyel kudrettir. Hem fiilden önce hem fiilden sonra olabilir. İnsanın aza ve organın sağlam olması. Mesela benim ayağa kalkmak için ayaklarım, sağlığımın iyi olması benim küllü kudretim.

2-Cüzi Kudret: Potansiyel içinden (yapabileceklerim içinden) herhangi bir şeyi yapmak. Fiil ile beraber olmak zorundadır. Yani eğer ben ayağa kalkarsam cüzi kudret vuku bulur. Fiili yapmadan bu güce sahip olmak küllü kudrettir.

****KUDRET konusunda Eşariler ve Maturidiler lafızda ittifak etmişlerse de kudretin fiilin iki yönüne bakması konusunda ayrılmışlardır. Maturidiler de cüzi kudret fiili hem yapmaya hem de yapmamaya uygun iken Eşariler de fiili sadece bir cihetiyle meydana getiriyorlar yani yapmak ya da yapmamak suretiyle kudret tesir icra ediyor. Bu durumda cebirden kurtulduğunu söylemekte mümkün olmuyor.**

İRÂDE: Güç yetire bilinecek iki veya daha fazla durumdan birini meydana getirmeye yönelik sıfattır.

İrade ikiye ayrılır: (çok üzerinde durdu)

1-Küllî irade : (potansiyel irade) Kesinleşmemiş ihtimalleri barındıran iradeye denir.

2-Cüzi İrade: Küllî iradedeki seçeneklerden birine yönelmek onu istemek onu arzu etmektir. Kesinleşmiş bir şıkkı seçmiş iradeye denir. Ahlakın, hukukun, fıkıhın hatta dinin dayanağı Cüz-i İradedir.

Maturidi “Hem Küllî İrade Hem de Cüzi irade insana aittir” derken,

Eşari “Küllî irade Allah’ın iradesi, Cüz-i irade kulun iradesidir” der.

Eşarilere Göre (Önemli) Kesb: İnsanın kudretinin hiçbir tesiri olmaksızın gerçekleştireceği fiile yakınlığından ibarettir. Bu itibarla cebriyye ile yeniden birleşmiş oluyor. Çünkü tesirsiz bir kudretin varlığını kabul ve itiraf etmek esasen varlığını inkar etmekle aynı manaya geliyor. Fakat eşariler kulun kasib olmasını ifade etmiyorlar. Çünkü Bakara suresi son ayetlerde “LEHA MEKTESEBET VE ALEYHA MEKTESEBET” ile kesb insana nispet ettiriliyor. Fakat kesbi açıklarken kurana uygun bir açıklama yapmıyorlar.

****Eşari’nin muhalefeti Mutezileyledir.**

Tüm insan fiillerinin önceden Allah tarafından tayin edilmesi yani Cebri kader düşüncesini sistematik olarak ilk defa Emevi iktidarı savundu.

Cebir fikri Kur’an’a zıt bir düşüncedir. İnsan iradesini yok sayarak Kur’an’ın cebri savunduğunu ileri sürmek, Kur’an’ın dayandığı temeli yıkmak demektir. Çünkü cebir inancı insan benliğini harap eder. Maturidiler ve Mu’tezile’nin konuya yaklaşımı Kur’an’ın ruhuna daha uygundur. Ebu Hanife El fıkıhul ekber isimli kitabında “İnsanın kendi fiillerin de imanında ve inkarında hür olduğunu ifade ediyor. “

Kuranda İnsanın gerçek anlamda fail olduğunu, onda hür bir iradenin varlığını ve bu irade ile yapmış olduğu işlerden hem bireysel hem de toplumsal anlamda sorumlu bulunduğunu gösteren birçok ayet vardır.

*****“Herbir nefse ve onu düzenleyene, Ona hem kötülüğü, hem de ondan sakınma yolunu ilham edene yemin olsun ki: nefsinin maddî ve manevî kirlerden arındıran felaha erer. Onu günahlarla örten ise ziyana uğrar.”**

*****“Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin.”(Kehf suresi)(bu konudaki en net ifadedir.)**

Özetle kuranda Allah kaza ve kaderi şu anlamlarda kullanıyor

1-Sünnetullah olarak: Yani eşya ve olaylar üzerinde cari olan Allahın ilahi tayinidir. Allahın varlık ve olaylar için koyduğu ilahi yasalardır. Sünnetullah nedensellik yasasının varlık sebebidir.(Nuh, ‘Âd, Semud, Lût ve Firavun kavminin helak edilişleri anlatılır ve sünnetullah kader anlamında kullanılıyor bu ayetin devamında.)

2-Varlığın kabiliyetleri ve davranış kanunları anlamında kullanılmıştır.(A’la suresinin baş tarafı kaderin tam da kabiliyet ve davranış kanunları anlamına geldiğini beyan ediyor).

Kur’an’da kader ve kaza için şu ifade edilebilir: Kaza Allah için kullanıldığında yaratmak, hükmetmek, emretmek anlamındadır. Kur’an’da Allah’ın fiilleri iki nevidir:

1-Tekvini (ontolojik) Fiilleri: Bu bölümde kaza yaratmak anlamındadır.

2-Tekilifi (Ahlaki) Fiilleri: Burada kaza emretmek anlamındadır.

Özetle; İslam düşünce tarihinde kurandan bazı ayet ve Allah rasulünden gelen bazı hadisleri kendisine temel yapanlar Cebri kader algısına sahip olmuşlar fakat bununla beraber ehli sünnetin çoğunluğu insanın cebir altında olmadığını söylemişlerdir. Kuranda ve hadislerde insanın cebir altında olmadığını çok net olarak beyan edilmiştir. Ve bu beyanda özgürlükçü kader algısını ortaya koymuşlardır. Kuranda ve hadislerde kader tamamen insanın fitratı ve insanın davranış kanunları olarak ifadesini bulmuştur.

10. ünite

Gazali’nin ahlak tanımı:{önelî} (ilk yapılan ahlak tanımlarındandır.) “Ahlâk, nefiste yerleşmiş bulunan bir yeti (meleke)dir ki, ondan

fikrî bir zorlamaya lüzum kalmaksızın fiiller kolayca ortaya çıkar. Akıl ve şeriat bakımından övülen ve güzel sayılan işler bu hey’etten meydana gelirse, buna güzel ahlâk, şayet kötü işler meydana gelirse, ona da çirkin huy denir.” (bu tanım kimin diye sorulur)

Ahlakda fıtratdan gelen ve eğitimle kazanılan bir olgu söz konusudur.

Hüsun 3 manaya gelir:

1-İyi 2-güzel 3-Fayda

Kubüh 3 manaya gelir:

1-kötü 2-çirkin 3-Zarar

Bir şey haddi zatında mı iyidir yoksa allah emrettiği için mi iyidir?

Yoksa bir şey iyi olduğu için mi Allah onu emreder yoksa allah birşeyi istediği için mi iyidir? Diye 2 ahlak nazariyesi gelişmiştir.(önemli)

İslâm düşüncesinde dinî ahlâkta ya da ahlâkı dinen temellendirme çabasında iki ahlâk nazariyesi ile karşılaşmaktayız. **İlâhî öznelcilik ve İlâhî nesnelcilik.**

İlâhî öznelcilik: Ahlâkî iradecilik ya da ahlâkî seçicilik diye de vasıflandırılabilir. **Eş‘arîlerin ve Cebriyye’nin ortaya attığı bir kuramdır. Bir şeyin iyiliği yada kötülüğü Allah’ın emir ve nehiyleri ile belirlenir.** Davranışlara değerleri kazandıran ilâhî irâdedir Allah’ın buyurduğu şey iyi; yasakladığı şey ise kötüdür.

İlâhî Nesnelcilik: Akılcı nesnelcilik ya da ahlâkî nesnelcilik diye de nitelendirilir. **Mu‘tezilîlerin ve bir ölçüde Mâturîdîlerin ortaya attıkları bir değer kuramıdır.** Buna göre, ahlâkî değerler, haddizatında iyi ya da kötüdürler. İnsan, iyilik ya da kötülükleri açığa çıkartıp (keşf), kavrayabilir. Mu‘tezilî düşünürler, iyi ve kötüyü şeylerin tabiatına atfetmektedirler ve **insan aklının vahiyden bağımsız olarak ahlâk ilkelerinin bilgisine sahip olabileceğini kabul etmektedirler. Vahiy aklın savunduğunu güçlendirir yenilikler katar derler.**

HÜSUN VE KUBUH AKLİDİR// MUTEZİLE VE MATURİDİ

HÜSUN VE KUBUH ŞERİDİR//EŞARİ

Ahlak nazariyesinde önemli olan konulardan biri MUTLULUKtur.

Maturidi bu mutluluk meselesi üzerinde önemle duruyor. Kelamda en yüksek iyi MUTLULUKTUR.(mutluluğun bilgisi önemlidir. Çünkü ahlak önemini ve değerini mutluluğa vasıta olmasından alır.)

Eudaimonism de mutluluk demektir.Hedonism hazcılık demektir. Haz biricik iyi olandır; hayatın amacı da en yüksek hazza erişmektir.**Haz ve Mutluluk birbirine karışmamalıdır.** Mutluluğun içinde hazlılıkta var ama haz mutluluğun hepsi değildir. İslam düşüncesinde geliştirilen ahlak teorilerinin temelinde Hedonism, faydacılık ve erdemlilik yatmaktadır..

Kelamda daha üstün vasıfla ortaya çıkan değerler; 1 ve 2 ön planda olup diğerleri bunun altında gelişmiştir.

- 1- Hüsun ve kubuh
- 2- Kizb ve sıdk
- 3- Adalet ve zulüm
- 4- Hikmet ve sefeh

Kelamda iki dareyn (dünya) mutluluğu amaçlanır.

EN YÜKSEK İYİ MUTLULUKTUR.

Mezheplerin İttifak Ettikleri Ahlak Teorisi Şuan Nedir ?

“Ahlâkî doğruyu veya iyiyi nasıl bilebiliriz (daha doğrusu ne ile bilebiliriz)?” sorusu, İslâm düşüncesinde iki türlü cevaplandırılmıştır. **Mu‘tezile ve Mâturîdîlik ahlâkın objektifliğini savunarak ahlâkî büyük ölçüde akıl ile temellendirirler. Eş‘arîlik ise, ahlâk alanında sübjektifliği savunarak vahiy ile izah etmektedir.** Hukuk alanında buna mümasil olarak Ebû Hanîfe’nin başını çektiği re’y ekolü objektifliğe

yakın düşerken yani akla yakın; Şâfi'î ve Ahmed b. Hanbel'in başını çektiği "Hadis" ekolü subjektifliği savunur.

Darulharpte yalan konuşmayı savunan kimdir? Bakıllani(önemli)

AHLAKİ DEĞERLERİ KAVRAMA DA DÖRT TEMEL YAKLAŞIM

1-Ahlaki mutlaklık "Yalan her halukarda kötüdür." Hiçbir halde değişmez.Kuran da domuz eti yemek kesin olarak haramdır, ama bazı hallerde yemekte bir beis yoktur. Azimet ve Ruhsat. ve mutlaklık ilkesini belli koşullar ve kayıtlar altında çiğneme, ilkenin geçerliliğini ortadan kaldırmaz. **Mu'tezilî Ka'bî'nin benimsediği ahlâkî mutlakçılıktır.**

2- Ahlâkî Görecelik (Relativizm): "Yalan bazı hallerde iyidir." 3 yerde yalan söylenebileceğine dair hadisler vardır. Aynı ahlâkî konuda bir toplum veya birey için doğru olan başka toplum veya birey için yanlış olabilir. Son devir Mu'tezilesi'nin en meşhur kelimcisi olan **Abdülcebbar** ahlakın göreceli formunu savunuyor.(sorulur)Buna göre, bir şeyi kötü yapan şeyin onun cinsi olduğu görüşü doğru değildir. Eş'arî **kelamcısı Bâkıllânî'ye** göre, fiil kendi cinsinden dolayı değil, aksine ilâhî yasaklamadan ötürü günahtır. Gerçekte Allah bize bazı durumlarda yalan söylemeyi emretmiştir; düşman ülkesinde (dârü'l-harb) hayatı tehlikede olan bir insanın yalan söylemesine müsaade edilmiştir.

3-Ahlâkî Öznelik "Yalan haddi zatında kötü değildir." (bu önerme hangi düşünceye aittir diye soru gelebilir önermelerden." Eski yunan'da birçok Sofist, toplumsal ya da göreneksel öznelciliği öne sürmüştür. **Eşari bu görüşü benimser.**

"İnsanlara acı vermek kötüdür" demek, "bu önerme hangi kavramı içerir yada bu önermenin açılımı aşağıdakilerden hangisidir diye soru gelebilir." cevabı "İnsanlara acı vermeyi onamıyorum" demektir ya da "Her zaman

doğruyu söylemek gerekir" demek, "Ben her zaman doğruyu söylemek gerektiğini onaylıyorum" anlamına gelir.

4-Ahlâkî Nesnellik "Yalan haddi zatında kötüdür." Sezgici akılla ilgili şeyler nesnelci ahlak anlayışları yaklaşıma örnek oluşturur. Socrates, Eflatun, Aristo, Kant, Stoacılar ve katolik filozofları ve bütün mutezile bu yaklaşımı savunur. **Mutezile ve maturidi bu görüşü savunur.**

Ahlaki nesnelcilik; Mutezile ve maturidinin ahlak anlayışını içerir.

1-Mutezilenin ahlak anlayışı: Mu'tezile, ahlâkî doğru ve yanlışın kategorilerinin tek başına akılla kavranabileceğini ve bunların geçerlilik temelini aklın savunulabileceğini ispat etmek istiyorlar.

Mu'tezile kelamcısı Abdülcebbar, aslî iyilik ve kötülüğü zorunlu olarak kavrayabileceğimizi savunmaktadır.Ahlakın göreceli formunu savunan kişi kim "mutezileden abdülcebbar"dır. Maturidinin ahlak anlayışı mutzeliden Abdülcebbara etki etmiştir.

2- Maturidilik'in ahlak anlayışı: Mâturîdî, ahlâkî yükümlülük ve sorumluluğun temellendirilmesinde Eş'arî'ye, ahlâkî değerler bahsinde ise Mu'tezile'ye daha yakın görünmektedir. Fakat aralarındaki benzerliğe rağmen, Mâturîdî'nin anlayışı, Mu'tezile ve Eş'arî ahlâk anlayışlarının bir araya getirilmiş hali değil, kendi içinde bütünlük arz eden orijinal bir ahlâk anlayışdır. Mâturîdî'ye göre şeyler, tabiatlarında iyilik, kötülük gibi doğal nitelikler taşımakta; bu niteliklerin eşyaya nispeti aklın ya zorunlu, ya imkânsız ya da mümkün olmaktadır

Ahlaki İradecilik; Eşarinin ahlak anlayışını içerir.

Eş'arîlere göre, değerler fiillerin "sabit ve değişmez" nitelikleri değildir; iyi ve kötü, gerçekliği Allah'ın emir ve yasaklarıyla belirlenen kavramlardır. Eş'arî'ye göre, iyi, kötü, adâlet vb. gibi Allah'ın irâdesinden bağımsız, objektif ahlâk değerleri yoktur. : "Yalan, sadece Allah kötü kıldığı için kötüdür. Allah yalanı iyi kılsaydı,

şüphesiz iyi olurdu; eğer yalanı konuşmayı emretseydi, O'na hiçbir itiraz olmazdı" derler. Şâfîî, Ahmed b. Hanbel, Eş'arî ve çok sayıda başka kelâmcı ve hukukçu, başka herhangi bir tutumun temelde Allah'ın kudretini yadsıma anlamına geldiğini kabul etmek suretiyle sıkı bir biçimde gelenek çizgisinde yer aldılar; zira eğer neyin doğru, neyin yanlış olduğunu konusunda Allah'tan bağımsız bir biçimde hüküm verebilecek konumda bulunsaydık, bu bağımsız bakış açısından Allah'ın fiillerini yargılamış, dolayısıyla O'nun bize yönelik olan ahlâkî emirlerini değerlendirmeye yeltenmiş olurduk. Yani, bize düşen aklımızın emirlerine uymaksa, bu durumda Allah'ın emirlerine uymaktan vazgeçmiş duruma düşeriz.

İLÂHÎ ADALET VE HİKMET(önemli)

Mu'tezile ve Mâtûrîdîlerin ortak kanatine göre, Allah'ın fiilleri, özellikle de insana ilişkin fiillerinin hiçbirisi, hikmet, maslahat (insanın yararı), sebep ve illetten bağımsız değildir. Allah abesle, yani boş, anlamsız, sebepsiz, illetsiz şeyle iştigale etmez. Fillerde maksad, hikmet, illet, maslahat, gaye ve sebebin olması, Allah'ın eksikliğinden, fiille kendini tamamlamasından değil, onun kemâlinden kaynaklanır.

Mu'tezile, Maturîdîlikten farklı olarak beş temel ilkelerinden ahlâkî bir niteleme olan adalet ilkesi gereği, **Allah'ın bütün fiillerinin mutlak adalet içerdiği, kötülük ve zulmün kesinlikle Allah'a izafe dilemeyeceği, Allah'ın kulları için en uygun, en faydalı olanı (aslah) yaratmasının onun için zorunlu (vâcib) olduğunu öne sürmektedir.**

Eş'arîler, Selef inancını sürdürerek, hayırla birlikte şerrin de Allah tarafından yaratıldığını ittifakla kabul etmişlerdir. Eş'arî'nin ifadesiyle, **"Şer Yüce Allah'tandır; fakat Allah şerri, kendisi içindegil, başkası için şerr olarak yaratmıştır."** Şerri yaratmak şer değil kesbi yaratmak şerdir..

Mâtûrîdî, adalet ve hikmeti olumlu ahlâkî davranışla; zulmü ve nedensiz iş yapmayı da

olumsuz ahlâkî davranışla irtibatlandırır. İnsanlar için en uygun, en menfaatli olanı yaratmanın Allah için vacip olup olmaması meselesine gelince, bunu sadece Mu'tezile mezhebi ileri sürer. Mu'tezile, bunu insanın Allah'a bir zorunluluk yüklemesi olarak değil, yine tenzîh açısından yapar. İnsan için en uygun ve en elverişli olanın yaratılmaması demek, Allah'ın insan hakkında cimrilik etmesi anlamına gelir. Böyle bir şey adalet ilkesi gereği imkânsızdır. Eş'arîler ve Mâtûrîdîler, ise böyle bir anlayışı reddederler. Mâtûrîdîler ve Eş'arîler bunu, Allah'ın iradesinin sınırlandırılması olarak telakki ederler.

11.ÜNİTE İSLAM KELAMINDA SEBEBİLİK

Yunan felsefe geleneğine ait bir çok eser islam düşünürleri tarafından tercüme edilmiştir. Bu süreçte islam düşünürlerinin ilgisini çeken konulardan biri nedensellik olmuştur. Aristonun öğrencilerinden Müslüman düşünürlerden olan Kindi Filozoflar ve Kelamcılar arasında köprü görevi görmüştür. İbni Sina ve Farabi gazali tarafından 3 konuda tekfir edilmiştir. Bunlardan ikisi şöyledir. "Allah cüziyatı bilmez" derler. Yani haşrı inkar etmişlerdir. Diğer ise "Alemin kadim olduğunu yani ezeli olduğunu savunmuşlardır." Halbuki kadim olan tek varlık Allah'ın varlığıdır.

Allah her an yaratır ve meydana getirir. Allah'ın yarattığı şeylerin sebepler ve illetlerde içindedir. Allahın yarattığı şeyleri insanların bilmesi için Allah yarattığı şeylere sebepler veriyor. **Allah bir şeyi sebeplere binaen yaratmak zorunda değildir. İslam kelamının felsefeden en önemli farkı budur.** Sebepleri Allah yaratır. Sebepler Allah'ın ilke ve kanunlarıdır. Evrende öyle kanunlar vardır ki insanlar bunlarla hayatı yaşanabilir kılarlar. Sebeplilik olmaza göremez, anlayamaz ve aklımızı kullanamazdık akıl çalışmazdı. Varlık birbirine bağlıdır. Sebepler olmazsa akıl işe yaramaz tıpkı akıl olmadan sebeplerin işe yaramadığı gibi. Sebepleri sadece Allah kendi bildiği incelikte yaratmıştır.

Hem Ehl-i Sünnet hem de Mu'tezile'ye göre Allah sınırsız kudreti ile bütün evreni hiçbir aracı olmaksızın yaratmış ve herhangi bir aracı sebep olmaksızın da bütün evreni idare etmektedir. Evrende var olan her şey doğrudan Allah tarafından yaratılan bir fiil ile meydana gelmiştir.

Eşariler; Sebeplerin müsebbebe etkisi vacip değildir.”derler. Allah sebepler yaratmayabilir. Sebeplerin varlık üzerinde etkisi yoktur derler. Buna örnek verirsek; Ateşte sebep yakıcılıktır. Bu sebebi ortadan kaldırabilir misiniz? Genel de hayır. Ateşin yakması kanundur, genel de ayrılmaz ama vacipte değildir. Allah’ın dilediği zaman ateşin yakıcılığını kaldırabilir. Nitekim Kz İbrahim’i NEmrutun ateşinde yakmamış hatta ateş ile gelen bir serinlik halk etmiştir.

Mu’tezilî kalamcılar ilâhî fiillerde bir taksime gitmişlerdir. Onlara göre İlahî fiiller ikiye ayrılır:

Birincisi dolaysız fiiller olup Allah’ın “ol” emriyle doğrudan yarattığı şeylerdir.

İkincisi ise mütevellit fiiller; Allahın sebeplere binaen yaratmış olduğu fiiller olup Allah’ın “rüzgarları aşıl原因 olarak gönderdik” (Hicr: 22) âyetinde belirtildiği gibi rüzgar vasıtasıyla bitkilerin tohumlanması olduğu gibi bir sebep veya sebepler vasıtasıyla yarattığı fiillerdir . Ancak bazı Mu’tezilîler etki meydana getiren şeyin sebep ve vasıtalar olduğunu kabul etmezler. Buna göre burada tohumu aşıl原因 rüzgar değildir. Aksine aşıl原因 Allah’ın kendisinin dolaysız olarak yaptığı bir fiildir. Mutezile’nin ilk ortaya çıktığı ve felsefenin hakim olduğu zamanda Cad Bin Dirhem rivayete göre bir şişe içine yaprak doldurmuş bir zaman sonra toprakta kurtçuklar oluşmuş. Cad bin Dirhem kurtçuğu ben yarattım diye herkese söylerken Bu durum aynı yıllarda yaşayan ehli beytten Caferi Sadık (ra) diyorlar. Bunun üzerine Caferi sadık O kurtçuğun erkek mi dişi mi olduğunu söylesin bakalım diyor. Çünkü greçkten yaratabilmesi söz konusu olsaydı bunu da bilirdi.

Allah sebepleri dilediği zaman yaratır. Zorunluluğu yoktur yani bu eşarilerin görüşünü yansıtır. Hocamız doğru buldu bu görüşü. Peki Sebepleri Allah yaratıyor işlenecek fiilleri ALLAH takdir ediyor İnsanın rolü nedir? İnsan sebepleri bilecek ve sebeplerle amel edecek. Ama bu sebeplerin hayra vesile olması için Allah’a müracat edecek. Allahtan istemezse sebepler neticeyi doğurmayabilir.

Mu’tezile’den Ebû Ali Cübbâî’ bu görüştedir. Cübbâî’nin öğrencisi Kâdî Abdulcebbar bu meselede duyu olanı dışındakini duyu alanındakine kıyaslamının insanların durumuyla Allah’ın durumunu aynı düzlemde eşitlemek anlamına geldiği gerekçesiyle hocasının bu görüşünü reddetmiştir.

Sebepler olaylardan ayrılmaz. Yeryüzünde hiç birşey tesadüfi değildir.

Eşariler; bir işin iki faili vardır. Gerçek fail Allah’dır. Eşariler buna kesb derler. Allah sebepleri fiilleri yaratmış, kulda sebepler doğrultusunda fiili kesb eder. Çalışır. Sınava çok çalışır mesela evet sebep yerine gelmiştir ama sonuç kesin değildir yani sınavdan illa 100 almayabilir. Eşariler Orta cebir olarak adlandırılmıştır. 9. Üniteye uzunca anlatılıyor.

Allah’a ait olan irade ve kudret sıfatlarını insan da taşıdığına, bu Allah ile insanın bu nokta da birbirine denk olduğu anlamına gelmez. Zira Allah’ın kudreti kendi zatından kaynaklanır. Bu yüzden bir sebep olmaksızın bir nesne üzerinde doğrudan bir fiilde bulunabilir. Yani herhangi bir vasıtaya ihtiyaç duyulmaksızın fiilini yapar. İnsan ise ancak bir fiilde bulunmayı istediği her defasında Allah’ın kendisinde yarattığı kudret sayesinde güç sahibi olur.

Bununla birlikte Mu’tezile’de sebep ve sonuç arasındaki ilişki zorunlu bir ilişki değildir. Zira bu etki ve sonuç doğuran bir ilişki olmayıp salt bir birliktelik ilişkisidir. **sonucu olmadan sebep de var olabilir. sonucun ortaya çıkması sebep ile birlikte olabileceği gibi ikisi arasında bir süre bulunup sonucunun gecikmesi ile de mümkündür** .İslam hukuku sebeplere batı hukuku sonuçlara bakar.

Eş’arîler de Mu’tezile’nin bu görüşlerini benimsemiş olmakla beraber insan fiiline bağlı olan sonuçtan örneğin insanın bizzat işlediği fiiller doğrudan Allah’ın kudretine mi yoksa Allah’ın insan da yaratmış olduğu ve onun fiillerinin kaynağı olan insan kudretine mi nispet edilmelidir, noktasında farklı düşünürler. İlki Eş’arîler’in ikincisi ise Mu’tezilenin büyük çoğunluğunun görüşüdür.

Fiilin varlığını kudrete bağlı gören kudretin varlığını ise başka bir sebebe bağlayan Eş’arî kalamcısı el-Cüveynî ise kudret ile bu sebep arasındaki ilişkiyi akıl ile kudret arasındaki ilişki gibi görür. Cüveynî’nin bu şekildeki düşüncesini aktaran eş- Şehristani şu kaydı da düşer. “Cüveynî bu görüşü, metafizikçi filozoflardan alarak kalam ilmi platformuna taşımıştır.”

Gerek insan fiilleri gerekse de doğa olayları söz konusu olduğunda fiil ve etki kalamcılara göre daima Allah tarafından olmaktadır. Diğer taraftan doğa olaylarını Allah’ın fiilleri olarak gören hem Mu’tezile hem de Eş’arîlere göre sanki varlıklar arasında

sebepliliğe bağlı bir ilişkiler bağı gibi görünen olguyu “**iktiran**” ve bu ilişki ağındaki düzenlilik ve kurallılığı ise “**âdet**” kavramıyla açıklarlar.

Mu'tezile'nin sebeplilik konusundaki düşünceleri özü itibariyle Eş'arilerden hiçte farklı değildir. Her iki mezhebe göre de sebeplilik olaylar arasındaki zorunlu bir ilişki olmayıp, birliktelik ilişkisinden ibarettir. Ortaya çıkan fiil ise Allah'ın, hür iradesinden ortaya çıkan fiildir.

Adet düşüncesi bazılarının zannettiği gibi ilk olarak Gazâlî'nin geliştirdiği onun orijinal bir fikri değildir. Gazâlî'nin doğumundan yaklaşık olarak kırk sene önce vefat eden Kâdî Abdulcabbar'da da vardır ve Gazâlî öncesi Mu'tezilî düşüncede revaçtadır. Yine bu düşünce Gazâlî den yaklaşık olarak yarım asır önce vefat etmiş bulunan Eş'ari kelimcisi Bâkılânî'de de söz konusudur. **Gazâlînin bu konuda ön plana çıkması ise “âdet” teorisini felsefi düşüncenin dayandığı sebeplilik ilkesini çürütmek için kullanıyor olmasıdır.**

Allah'ın âlemi aracı sebepler olmaksızın doğrudan yarattığı ve her an yaratmaya devam ettiği konusunda nispeten görüş birliği vardır. Ve bu görüşlerin en önemli ortak yanı âlemde meydana gelen peş peşe olaylar arasında herhangi zorunlu illiyet bağının bulunmadığıdır. Bu ortak düşünce, Gazâlî tarafından filozoflara karşı da ısrarla savunulmuştur.

Mu'tezile fiilleri nispet ederken sebep ve sebepli arasındaki ilişkiden hareket etmekte, bundan da tevellüt doktrini doğmaktadır. Eş'ariyye ise sebeple sonuç arasında zorunlu bir ilişki olmadığı, tesiri doğuran yegane gücün Allah'a ait olduğu telakkisiyle bu görüşe karşı çıkmıştır. Eş'arilere göre kula, sebepleri doğuran hakiki sebep ve kudret gözüyle bakmak doğru değildir.

Aristocu düşüncenin sebeple sonuçlar arasında zorunlu gördüğü karşılıklı ilişkiyi yani tabiattaki bir olayın sebebi yine kendisidir anlayışına karşı, Gazâlî sebep-sonuç bağıntısını kabul etmekle birlikte bu bağıntının tabiatın özünden gelen bir zorunluluk olarak düşünölemeyeceğini ileri sürmüştür.

Gazâlî; “Mucize denilen olaylarda göröldüğü üzere ateş gibi bir sebep bulunduğu ve etkisini göstermesi için bütün şartlar hazır olduğu halde Allah istemedikçe sonuç doğmayabilir. Ve ya aksine sebebi olmayan bir olayın meydana gelmesinden söz edilebilir.”

Gazâlî'nin Allah için Aristo da söz konusu olan “ilk muharrik” deyimini kullandığını görürüz.

Gazâlî'nin sisteminde çok mühim yer tutan sebeplilik meselesinde onun, filozoflara karşı olan tavrı, açık bir şekilde hissedilmektedir. Gazâlî'ye göre genel olarak sebep ve netice olduklarına inanılan şeyler arasındaki bağlantı, zorunlu bir bağlantı değildir. Bu iki şeyden her biri kendi bireyselliğine sahip olup, biri diğerini yerine geçemez. Ve birinin varlığı veya yokluğu, tasdiki veya reddi diğerinin varlığından veya yokluğundan, tasdikinden veya reddinden çıkarılamaz. Gazâlî filozofların sebeplilik ilkesinin yani olayların tabiat kanunları dedikleri prensiplere aykırı olarak meydana gelebileceklerini inkâr etmelerinin yanlış olduğunu söyler. Çünkü böyle kabul edildiği takdirde Allah'ın iradesinin inkar edilmesi söz konusu olur. Şayet sebeplilik ilkesi kabul edilecek olursa Allah'ın iradesi de gereksiz olur. Çünkü bütün tabii olaylarda sebep ve müessir sadece Allah'tır. Sebep ile netice arasında ki münasebet zaruri değil sadece bir alışkanlık münasebetidir.

Tabiat kanunları zaruri varlığın tezahürleri olmayıp kudret ve irade sahibi olan Allah'ın fiilleridir.

Gazâlî'ye göre sebeple netice arasındaki bağlantı zorunlu olarak doğmaz. Daima zannedilir ki yemek ile doymak, ateşle yanmak ve boynun kesilmesiyle ölmek arasında zorunlu bir münasebet vardır. Halbu ki ateşe yaklaşımadan yanmak veya boyun kesilmeden ölmek de mümkündür. Belli bir sebepten sonra, belli bir neticenin doğacağını kimse iddia edemez.

Gaz0âlî mucize meselesini meşrulaştırır ve aynı zamanda tabiatta değişmez kanunların bulunmayacağını iddia ederek bir bakıma şüphecilere yaklaşır. Bir bakıma Gazâlî mucize meselesini meşrulaştırmak için nedensellik prensibini reddediyor. Hâlbuki Gazâlî bazı eserlerinde sebep netice bağlantısını kabul eder gibi görünüyor. **İbn Rüşd, Gazâlî'nin felsefecilere toptan bir eleştiride bulunmasına karşı çıkmış ver onun “Tehâfüt el-felâsife” adlı eserine karşılık, “Tehâfüt elTehâfüt” adlı bir eser meydana getirerek Gazâlî'nin görüşlerini eleştirmiştir.**

Dahası, aşikârdır ki bütün olayların dört sebebi vardır: Etki, form, madde ve gaye. Bunlar etkilerin varlığı için zorunludur.

Kelâmcılar şarta bağlı olan şeyler için gerekli olan şartların varlığını kabul etmektedirler. Mesela hayatın ilim için şart olduğunu söylemeleri gibi.

Zeka, eşyanın sebepleri ile birlikte algılanmasından başka bir şey değildir ve bununla da o diğer zihin fakültelerinden ayrılmaktadır. Sebepleri inkâr edenin zekayı da inkar etmesi gerekir.

Mantık, sebep ve neticelerin varlığını gerekli kılıyor. Bu neticelerin bilinmesi de ancak bunların sebeplerinin bilinmesiyle tamamlanabilir. Sebebin inkarı bilginin inkarı demektir ve bilginin inkarı da bu dünyada hiçbir şey gerçekten bilinmez ve bilindiği iddia edilen şeyler de birer görüşten başka bir şey değildir ve ispat ve tanımlama diye bir şey yoktur ve tanımlamaları meydana getiren gerekli sıfat ve özellikler boştur demektir.

Kelâmcıların Aristo düşüncesinden etkilene filozoflara karşı içinde yaşadığımız evrende bir nedensellik ilkesinden söz etmelerinin Allah'ın mutlak etkinliğini, kudretini tehlikeye sokacağı, ona şirk koşmak anlamına geleceği gerekçesiyle karşı çıktıkları anlaşılmaktadır. kelâmcıların Aristo düşüncesinden etkilene filozoflara karşı içinde yaşadığımız evrende bir nedensellik ilkesinden söz etmelerinin Allah'ın mutlak etkinliğini, kudretini tehlikeye sokacağı, ona şirk koşmak anlamına geleceği gerekçesiyle karşı çıktıkları anlaşılmaktadır.

Nedenle sonuç arasındaki ilişki bir yanyanalık bir birliktelik ilişkisidir. kelâmcılara göre, nedenle sonuç arasındaki ilişki, filozofların ifade ettiği gibi, gerçek bir ilişkiyi göstermez, sanıya dayalı bir ilişki gösterir.

Gazali;

“Nedenle sonuç arasında zorunlu bir ilişkinin bulunduğunu iddia etmek, doğuştan kör bir kimsenin gözleri açılıp, renkleri ilk kez gördüğünde, görme nedenin göz kapaklarının açılması olduğunu savunmasına benzer...”

12. ÜNİTE İMAMET KONUSU

İmamet: Peygamber Efendimiz (sav)'in vefatından sonra Müslümanların başına geçecek kişi demektir. Bu konuda sunniler Peygamberimizin imamet bahsi üzerinde konuşmadığını söyleseler de Şia Peygamberimiz(sav)'in yerine Hz Ali'yi bıraktığını ileri sürmüş ve bu konu da rivayetler olduğunu iddia etmiştir. Yalnız şunu bilmeliyiz ki imamet

peygamberimizin seçimi ile olmaz. Her şeyi Allah takdir eder ve Allah'ın dediği olur. Allahü teala bu konuyla ilgili Kuranı Kerim de bir çok ayet indirmiştir. Ve genel olarak bu ayetlerin temelinde yatan anlam İmamete seçilecek kişilerin fazilet sahibi olmaları gerektiği yönündedir.

İslam tarihinde ilk ihtilaf imamet meselesinde ortaya çıkmıştır. Ve mezheplerin temelinde bu konu vardır. Şüphesiz imamet dini bir meseledir ve dini bir meselede Allah'a teslim olunur asla tartışılmaz, hilafet için savaşılmaz.

Peygamber efendimiz vefat ettiğinde daha defnedilmeden Medine de Evs ve Hazrec kabilesi toplanıyor ve Hz Ömer ve Hz Ebubekir'in katkısıyla Hz Ebubekir orada halife tayin ediliyor ona biat ediyorlar. Peki bu duruma en uygun kişi olduğu hakkında istişare yapıldı mı? Sonradan ortaya çıkan mezhepler ihtilaflar ile bunun böyle olmadığı ortaya çıkıyor. Böylelikle imamet meselesi bütün problemlere kaynak teşkil ediyor.

Hilafette en iyi, en liyakatli, en çok ilim sahibi kişiyi seçmek Müslümanlar üzerine farzdır, vaciptir, gereklidir. Yani hükümdar Kur'an-nın kriterleriyle seçilmelidir. Hilafet meselesi dini bir mesele olmaktan ziyade siyasi bir mesele haline dönüşmüştür.

Hariciler Sıffin savaşında ortaya çıkmışlardır. Hz Ali ve Şam valisi Muaviyenin karşı karşıya geldiği Sıffin savaşında savaşın sonuna yaklaşıırken ve Hz Ali tarafının galibiyeti kesin görülürken Hariciler Kur'an hakem tayin edilmeli diyorlar ve HZ Ali galibiyet görünen sona yaklaşmışken buna çok sıcak bakmasa da ordusu Kuranı kerim sayfalarını görünce Kuranı Hakem tayin etmek konusunda ısrarcı oluyorlar ve Hz Ali kabul ediyor. Bu olayda hariciler KURANI KERİMİ istismar ediyorlar. Şöyleki çıkış noktaları doğrudur Kuranı kerimin söylediği gibi yapılması gerektiği fakat bu görüş kabul gördükten sonra yapılanlar yanlıştır.

Kuranı kerimin hakem olması; Kuranı kerimi en iyi bilen, en iyi anlayan her iki taraftan da birer kişi hakem tayin edilip ve kuranın kriterlerine göre karar verilecek, kendileri istese de, Kuranın dediği olacaktır. Hz Alinin ordusundan “Ebu Musa El Eşari” Muaviye'nin ordusundan “Amr bin El As” seçilmiştir. Bu iki hakem islamı en iyi bilen değildi. Amr bin El as sonradan Müslüman olmuştur ve islamda ilk Müslüman olandan sonrasına doğru tabaka tabaka

dereceler söz konusu olmuştur. Hariciler hakem olayına itiraz ederek Kuran varken siz nasıl iki kişiyle karar verirsiniz dediler.Hz Muaviye Medine de Müslümanların seçtiği Hz Ali ye isyan etmiş ve hilafetine biat etmemiştir. Dini bir meselede Allah’a teslim olunur ve asla tartışılmaz.

Bütün mezheplerin temelinde siyaset vardır ama islam da siyaset diye bir şey yoktur. İslam dininin iki kaynağı vardır Kuran ve sünnet. Asrı saadette ne varsa İslamda o vardır. Asrı saadette olmayan şeyler islam da örf, kural olamaz. Olur denilince sonuç bu şekilde olur. Şuan islam devletlerine baktığımızda hepsi mezhep devleti olmuştur. İran gibi. Bu şekilde mezhepleşme islam dünyasında daha çok problem oluşturur.

Siyasi mezhep; kabileci, bölgesel ve ırkçı davranışların hakim olduğu mezhep demektir.Şia, Ehli sünnet, mutezile,hariciler, mürchie, en azından yarı yarıya siyasi mezheptir.

Muâviye döneminde artık her şeyiyle bir kabile iş başındaydı ve Nebî (sav)’in ric’atine ve yeniden dünyaya geleceğine yönelik şeyler konuşulmaya başlandı. Hz. Hüseyin’in katledilişinden sonra da bir kurtarıcı ve mehdî fikirleri ortaya atıldı.

Ali ve evlâdının siyâsî taraftarları, hilâfetin seçimle değil de veraset ve vasiyyet yoluyla olduğunu kendilerince delillendirerek kuvvetlice söylemeye başladılar. Sonraları Şia adını alan bu kişilerin aşırıları, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in hilâfet makamını Hz. Ali’den zorla gasbettiklerini ve hakkı hak sahibinden gasbetmeleri yüzünden onların sövülmesi, lânetlenmesi ve imâmlıklarının reddedilmesi gerektiğine dair bir takım şeyler söylediler. Hatta daha da ileri giderek vasiyyet yoluyla gelen zâtların ve İsnâ’âşeriyye imâmlarının hata işlemekten masûm olduklarını ve imâmetlerinin kutsal olduğunu da iddia ettiler. Bütün bu görüşler, Hicrî I. ve II. Asırlarda Irak, Horasan ve Orta Asya’da yankılandı. Ebû Hanîfe ve öğrencileri bu bölgelerde doğru din anlayışının yerleşmesi için büyük fedâkarlıklar yaptılar. Bu devirde **İmâm Zeyd b. Ali de yanlış düşünce ve inanç sistemleriyle mücadelede önemli bir misyon yüklenen bir bilim adamıydı.**

Esasında Zeyd b. Ali’nin düzeltmeye yöneldiği ilk düşünce imâmette mutlak anlamda bir verâsetin olmadığı görüşü idi. Ona göre, **dinde liyâkat ve ehliyet sahibi insanlar, imâmette veya hilâfette hak sahibi olup**

liyâkat ve ehliyetin ölçüsü de bilimdir. Liyâkat ve ehliyet sahipleri de bilim adamlarıdır. İmâmetin veya hilâfetin dinî yönü budur. Bu bakımdan o: **“İmâmet Allah’tan gelen bir haktır. Onu inkâr edersem kâfir olurum,” demiştir.**

Zeyd b. Ali, imâmın vasıfları ve nasıl olacağı ile ilgili olarak da şunları söylemiştir:

1. Kur’ân’ı, te’vîli, muhkemi, müteşâbihi, nâsihi, mensûhu, helâli, haramı, öncesini nesheden sünneti; sonradan olan şeyin, benzeri veya aynısı olduğundan dolayı daha öncekine nasıl havale edildiğini bilmesi,

2. İsyancılara ve şirk koşanlara Hz. Peygamber’in ne yaptığını bilmesi,

3. Mü’minlerin düşmanlarıyla cihâd yapabilecek, onları müdafaa edebilecek ve nefsinin onlar için fedâ edebilecek kadar ve tehlikeden korkarak onları teslim etmeyecek kadar güçlü olması ve onlar hakkında Allah’ın hükmüne muhâlif olmaması,

Bütün bu bu vasıflar Hz Peygamber (sav)’in soyundan itaat edilmesi vâcip olan kimsenin özellikleridir.

Zeyd b. Ali, imâmetle ilgili olarak da: “Hz. Peygamber (sav) vefat ettiği zaman insanlara halife olmaya en lâayık kimse Mü’minlerin Emîri Ali (ra) idi. Mü’minlerin Emîri vefat ettikten sonra da en lâayık olanı Mü’minlerin Emîri el-Hasan b. Ali idi. Daha sonra Mü’minlerin Emîri el-Hasan b. Ali vefat edince insanlara halife olmaya en lâayık olan kişi Mü’minlerin Emîri elHüseyin b. Ali oldu” demiştir.

Zeyd b. Ali, imâmetin kendilerinin yani Ali ve evlâdının hakkı olduğunu söylediği gibi imâmı seçecek şûranın da kendilerinden oluşturulması gerektiğini ve kendi hakları olduğunu iddia etmiş olup, “Bize ait olmayan ve bize dâvet etmeyen her bayrak, sapıklık bayrağıdır” demiştir

Zeyd b. Ali, el-Hişâm b. Abdilmelik’in kendisine yaptığı zulmü de Şeyhayn’e yani Ebû Bekir ve Ömer’e nispet etmiştir. Çünkü o, Ehlibeyt’e zulüm yolunu ve imâmların önüne geçme yolunu ilk önce açanın o ikisi olduğunu söylemiştir

Zeyd bin ali mutezileden vasıl bin ata’ya yazdığı mektubunda imametle ilgili şunları söylüyor.

İmâmet, Allah’ın hidâyet imâmlarına bir emânettir. Bu hidâyet imâmları, eğer imâmeti hakkını vererek

Allah’a götürürlerse sorumluluktan kurtulurlar ve yönetme hakkını yerine getirmiş olurlar.

“İmâmet, Peygamberimizden sonra insanların içine düştüğü ilk ihtilâftır. İnsanlar, imâmeti dünya malını seçer gibi seçti. Her biri kendince imâmette daha fazla hakkı olduğunu, imâmetin kendisine ait olduğunu ve ona daha fazla lâîk olduğunu söyledi.

Muhammed Ebû Zehra, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in hilâfeti hakkında Zeyd b. Ali’nin olumlu şeyler söylediğini ve o ikisinin hilâfetini kabul ettiğini söylemektedir. Zeyd b. Ali’nin, Ebû Bekir ve Ömer hakkında olumlu şeyler söylemesinin, Emevîlere karşı ayaklanırken Müslüman toplumun genelini teşkil eden Sünnî ve Mürci’î kanadı yanında bulundurma isteğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Mürcie ve Ehl-i Sünnet’in mefdûlün imâmetini kabul etmiş olmaları, İslâm’a ve İslâm’ın toplum düzenine vurulan en büyük darbe olmuştur.

Zeyd b. Ali’ye göre, faziletin en önemli ölçüsü ilimdir.

Toplum psikolojisinde Peygamber (sav)’e yakınlık önemli olsa da Zeyd b. Ali, bunun üstünlük ve efdaliyet konusunda yeterli olduğunu iddia etmemiş, neticede ilimden başka bir üstünlük ölçüsü tanımamıştır.

Zeyd b. Ali’ye göre bütün üstünlükler neticede ilim temeline dayanmakta olup Kur’ân’da bunun sayısız delilleri vardır. Zeyd b. Ali’nin delil aldığı âyetler, hangi insanın daha üstün ve daha faziletli olduğunu ortaya koyan ve dolayısıyla insanlar arasında yönetici, imâm veya halife olma hakkına sahip kişilerin üzerlerinde bulunması gereken nitelikleri belirtmektedir. Bu âyetlere göre insanların en hayırlısı takvâ sahipleri ve muttakîlerdir. Muttakîler ise âdil olabilenler olup âdil olabilenler de ancak âlimlerdir. imâm veya halife, seçimle iş başına geleceği için, bu seçimi yapacak kişilerin de âdil ve ilim sahibi olmaları gerekmektedir. Bu noktada câhil ve âvam halkın yapması gereken tek şey, sadece, ilmen liyâkât ve ehliyet sahibi insanların yaptığı seçime ve tercihe uymak ve saygı göstermektir.

Emevîlere göre, Peygamber (sav), Ebû Bekir, Ömer ve Osmân bu dinin sahipleri idiler. Cemaat da onlarla birlikte idi. Cemaatin yani çoğunluğun temsilcileri de Allah’ın yarattıkları üzerinde hüccet ve delil idiler. Azınlık temsilcileri ise, bizâtihi ehl-i bidatçı ve sapık idiler. Osmân katledilinceye kadar cemaat, yani çoğunluk hep hak üzere olmuştur.

Emevîlerin bu görüşü üzerine Zeyd Bin Ali Ayet ile savunmaya geçiyor.

“Ancak iman edip sâlih amelde bulunanlar bunun dışındadır. Onlar da ne kadar azdır” (Sâd 38/24) ayetini baz alarak kısaca seçenlerde az olsun ama öz olsun ilim sahibi kişiler olsun diyor.

Zeyd bin Ali; insanlar hidâyet imâmları tarafından idare edilmelidir. Hidâyet imâmları bir şekilde ortaya çıkarak halkın idaresine talip olmalı ve onların rızalarını almalıdır. Zeyd bin ali Keysâniyye ve İsnâ ‘Aşeriyye Şîası’nda önemsenen ve itikadî bir prensip haline getirilen Mehdî-i Muntazar (Beklenen Mehdî) ve gizli imâm anlayışını kabul etmemiştir. **O, esasında bir mehdînin geleceğini kabul ediyor. Ancak Keysâniyye vb. Şîî grupların iddia ettiği gibi, bu Mehdî, daha önce dünyaya gelip yaşamış ve ölmüş olan birinin ric’ati yani dünyaya yeniden dönüşü şeklinde değildir.**

İmâm Zeyd: Mehdî haktır ve Ehlibeytten olacaktır. Fakat ona aslâ ulaşamayacaksınız. Çünkü o, kıyâmet koptuğu zaman gelecektir. Bu yüzden cihattan geri kalmayın. Bizim içimizden çıkan, Allah’ın Kitâb’ına ve Rasûlünün sünnetine dâvet eden kişi, bununla ayaklanan veya bu görevi yüklenen kişidir, demiştir.

Ona göre, bir takım Şîî grupların iddialarının aksine, bir kişinin imâmlığı hak edebilmesi için o kişinin bizzât kendi adına dâvette bulunarak ortaya çıkması ve ayaklanması gerekmektedir

Tarihte seçme ve seçilme bakımından İslâm toplumlarında da bu günün ifadesiyle kısmî demokrasilerin olduğunu görüyoruz. İslâm tarihinde özellikle dört halifenin seçimi, “ehl-i hâl ve akd” (liyâkât ve ehliyet sahipleri) denilen ve halkın ileri gelenlerinden kurulu bir seçici meclis tarafından yapılmıştır. Buna göre, Medine’de mevcut olan diğer büyük halk kitlesi seçime bizzât katılmasa da, rızaları alındığı için, bu seçici meclisin kararına uymuşlardır.

İlk zamanlarda İslâm bilim adamları, seçmen mevkiinde olan ehl-i hâl ve ‘akdî şu üç vasıfla belirlemişlerdir:

- Adaletin bütün vasıflarına sahip olmak,
- Yönetici veya idareciyi tanımaya yarayan ve onu seçmeye ulaştıran bilgi birikimine sahip olmak,
- Yöneticiye en uygun dirâyetli, menfaatlerin korunmasına çalışacak kişiyi süzme ve sezme

kabiliyeti şeklinde ifade edilen görüş ve hikmet sahibi olmak.

Zeyd b. Ali'ye göre, ümmeti idare edenleri seçenler de seçilenler de Ehlibeyt'in âlimleri arasında olmalıdır.

Zeyd b. Ali, Peygamber (sav)'in zürriyetinin faziletini inkârı, **ümmin imâmetteki ihtilâfının sebebi olarak görmüştür.** Ona göre, eğer Ehlibeyt'in üstünlüğü ve faziletinde birleşilseydi, ümmet içinde ihtilâf olmayacaktı.

****Bütün bunlardan hareketle Zeyd b. Ali, faziletin ve üstünlüğün ölçüsünün ilim olduğunu, ilim bakımından üstünlüğün de Ehlibeyt'te olduğunu ifade ederek Kur'an'ı te'vîl edip yorumlama ve ümmeti idare etme görevinin Ehlibeyt'in hakkı olduğunu savunmuştur.** Ehlibeyt'in işbaşında olmadığı dönemleri de zulüm devri olarak tanımlamıştır.

İmâm Zeyd b. Ali'ye göre, imâmetin veya hilâfetin, İslâm dininin emir ve yasaklarının uygulanmasında ve yaşanmasında hayatî bir öneme hâiz olduğu anlaşılmaktadır. Ona göre, dinin tebliği ve uygulanmasında Peygamber'in varlığı ne kadar önemliyse Peygamber'den sonra halifenin veya mü'minlerin emîrinin varlığı ve konumu da o kadar önemlidir.

İslâm toplumunda ortaya çıkan bütün sorunların cahil yöneticilerden kaynaklandığını tesbit eden İmâm Zeyd b. Ali, halifenin, insanların en âlimi ve en faziletlisi olması gerektiğini söylemiş ve bu noktada daha az faziletlinin (mefdûl) hilâfetini veya imâmetini asla câiz görmemiştir.

Zeyd b. Ali'den sonra Zeydiyye, Mu'tezile ile yakın ilişkisini devam ettirmiş olup, Zeydî İmâm el-Kâsım b. İbrâhim er-Ressî, Zeydî esasların sayısını Mu'tezile'nin beş esasıyla eşit hâle getirmiş ve bu beş esası bilmenin, her mükellefe farz olduğunu, bunu bilmeyenin sapık ve câhil olduğunu söylemiştir.

Zeydiyye'nin usûlünü sayısal olarak aynen Mu'tezile'ninki gibi yapan İmâmü'l-Hâdî Yahyâ b. el-Hüseyn er-Ressî de Mu'tezile'nin "el-Menzile beyne'l-Menzileteyn" prensibini iptal ederek, yerine "İmâmet" prensibini getirmiş ve Zeydiyye'nin "Usûl-i Hamse"sini: 1-et-Tevhîd, 2-el-Adl, 3-el-Va'd ve'l-Va'id, 4-İmâmet, 5-el-Emr bi'l-Ma'rûf ve'n-Nehy ani'l-Münker şeklinde oluşturmuştur.

13.ÜNİTE AHİRET VE AHİRETL İLGİLİ KAVRAMLAR

İslam dininin itikat esasları, genellikle tevhid, nübüvvet ve mead olmak üzere üç ana başlıkta toplanır. Âhiret, evvelin mukabili ve "son" anlamındaki âhirin müennesi olup, Kur'an'da 110 yerde geçmektedir. Bunun yirmi altısında müzekker ve el-yevm kelimesine sıfat şeklinde el,yevmü'l-âhir (son gün), dokuzunda dâr ile sıfat veya isim tamlaması halinde ed-dârü'l- âhire, dârü'l-âhire (son ikamet mahalli), birinde en-neş'etü'l-âhire (ikinci yaratılış, son hilkat) tarzında, elli yerde de dünya ile (ikisinde dünya anlamındaki ûlâ ile) mukabele edilmiş olarak zikredilir.

Âhiret, ölümden sonra başlayan ve mahşerdeki dirilişten sonra ebediyyen devam edecek olan bir hayattır. Aslında bu hayat ölümlle başlamaktadır. Çünkü ölen bir insanın dünyadaki hayatı son bulmuştur. Bununla beraber, tüm insanlığın asıl kıyameti ise, İsrâfil'in sûra üflemesiyle başlayacaktır. İslâm'da âhiret gününe inanmak, imanın bir rûknü, akidenin, inancın bir parçasıdır. Bu yüzden, ahirete iman etmeyen gerçek mümin olamaz. Nitekim Kur'an'da müminlerin vasıfları sayılırken: "Onlar ki namazı kılarlar, zekâtı verirler ve âhirete de kesin olarak inanırlar" [en-Neml Sûresi, 27/3] buyrulmaktadır. Âhireti inkâr, Allah ve peygamberini de inkâr anlamı taşır. Çünkü ahiretin varlığını ve âhirette olacak şeyleri, âhiret hallerini duyular ve akılla öğrenme imkânı yoktur. Bunlar, ancak Allah ve Resûlünün haber vermesiyle bilinir. Bu bakımdan ahreti kabul etmemek, onları verdikleri haberde yalanlamak demektir.Allah'a iman ile kâinatın kaynağını ve kendi yaratıcısını tanıyan insan, âhirete iman sayesinde de nereye gideceğini ve ne olacağını öğrenir.

Dünyada ebedî kalamayacağını kavrayan insanı, ölüm ve yok olma kaygısından ve korkusundan kurtaracak ve ebedî mutluluğu elde etmeye yöneltecek olan yine âhiret inancıdır.

İnsanın yaratılış gayesi yine insanın varlığına delil olarak gösterilir. Ahiret hayatına iman konusunda adalet kavramı çok önemlidir. Allah her şeyi bir denge içinde yaratmıştır. Bu dünyada beşeri düzlemde var olan haksızlık, zulüm var. ve bunların karşılığının bulunacağına inanılmasıyla adalet inancı ortaya çıkıyor

yani bu ahiret inancının mutezilenin adalet inancıyla yakından bir ilgisi söz konusudur.

Âhiretin varlığı aklen caiz, mümkün ve naklen sabit, gerçektir. Kur'ân'da sadece âhiretin varlığı ve âhiret hakkında bilgi verilmekle kalmayıp, âhireti mümkün görmeyerek inkâr edenlere karşı en güzel şekilde deliller getirilir ve âhiretin varlığı ispat edilir.

Ölümü kesin bir hiçlik olara ciddî düşünenler vardır (ateistler ve materyalist felsefecilerin hemen hemen hepsini özellikle bu kampta bulmaktayız) ve tan tersine onu sadece bir geçiş, hatta gerçeğin tamamlayıcısı olarak da görenler vardır (dinlerin birçoğuyla birlikte spiritüalist ve idealist felsefecilerin ifade ettiği gibi).

Ölüm denen şey, nefsin, dönmek üzere bedenden ayrılmasıdır. Nefis tamamen ayrılınca, ne nefes alıyor, ne de kalbi atıyor. Hemen bedeni, kaskatı taş gibi cansız bire madde oluyor. Ölümle yok olunmuyor. Bu dünyada var olmaya devam etme isteğine en büyük engel, işte bu ölüm olayıdır. Bu korkunun yaşlılara ait olduğunu söylemek çok yanlıştır. Belki, yaşlılar yaşlandıkça, ölümden daha az korkmaktadırlar. Amma bu korkunun birtakım sebepleri olduğunu görmek mümkündür.

Kur'ân, âhiretin varlığına getirdiği deliller müşahedeye ve akla dayanmaktadır. Kur'ân'ın âhirete dair ilmî ve aklî delillerini şöylece sıralamak mümkündür: (önemli)

- Kur'ân, tekrar yaratmayı ilk yaratmaya kıyaslamıştır. Bir şeyi ilk yaratanın onu öldürüp tekrar yaratması aklen câiz ve mümkündür. Zaten yoktan var etmek yeniden var etmekten daha zordur. İlk yaratmayı gerçekleştiren Yüce Yaratıcı, ölümden sonra tekrar yaratmayı da kolaylıkla gerçekleştirebilir.

Putperestlerin ileri gelenlerinden **Ubeyy b. Halef(önemli)**, çürük bir kemik ile Peygamber'in yanına gelip, onu eliyle ufalayarak "Bu çürük kemikleri kim diriltecek?" demişti. Hz. Peygamber ona, "Onu Allah diriltecek, seni de diriltecek ve cehenneme sokacak" cevabını verdi. Bu hadise üzerine ayet indi ve insanı ilk defa yaratanın onu ikinci defa yaratabileceğini hatırlattı. Hiç kuşkusuz bir işi ilk defa yapan kimse, onu ikinci defa yapmakla güçlük

çekmezdi. Mademki insan bir defa yaratılmıştır, ikinci defa yaratılmasında bir imkânsızlık yoktur

- **Zor bir şeyi yaratan kolay bir şeyi elbette yaratır.** Göklerin ve yerin yaratılması insanın yaratılmasından daha zordur Buna göre gökleri ve yeri yaratıp, direksiz tutan Allah insanı öldükten sonra tekrar yaratabilir.
- **Bir şeyi yapan, onun benzerini de yapabilir.** Gökleri ve yeri yaratan onların bir benzerini de yaratabilir. Elbette yaratır. Çünkü Allah bilgin bir yaratıcıdır.
- **Ölü durumda olan yeri canlandıran insanı da diriltebilir. Ölü bir durumda bulunan yeri tekrar canlandıran Yüce Yaratıcı, insanı da tekrar diriltebilir.** Sönmüş, cansız olan yere su indirip, onu canlandıran, harekete getiren, onda rengârenk bitkiler bitiren Allah'tır. O'nun gücü ölüleri diriltmeye de kâfidir.
- **Bir şeyi zıddına çeviren, onu benzerine çevirebilir. Bir şeyi zıddına çevirebilen, elbette onu benzerine çevirebilir. Çünkü herhangi bir şeyi zıddına çevirmek; onu benzerine çevirmekten daha zordur; hatta bazen bu imkânsızdır.** Su ile ateş birbirine zıt şeylerdir. Suyun bol miktarda bulunduğu yeşil ağaçtan ateşin çıkması adeta imkânsız iken, ateşi yeşil ağaçtan çıkaran Allah insanı da öldükten sonra diriltebilir. İnsanı toprağa çeviren, onu tekrar çevirmeye kadirdir.

Âhiretin varlığına ahlâkî-aklî deliller getirmek de mümkündür:

1. **İnsanın yaratılmasının gayesi de âhiretin varlığına delildir.** Kur'ân, kâinatın boşuna yaratılmadığını ve bir gayesi ve nizamı bulunduğunu anlattıktan sonra insanın da boşuna yaratılmadığını ve insanı bu her iki nizamı, yani kâinat nizamı ve insanlık nizamını anlamaya çağırdığını ve anlamsız için bir sürü delil, alâmet ve işaretlerin kendisine sunulup gösterildiğini açıklamaktadır
2. **Âhiret hayatının varlığının en büyük delillerinden biri, "adalet duygusu"dur.** İnsanlık kavramında, onu yaratan Allah'ın

gösterdiği ve gönderdiği nizamda en önemli kavram adalet kavramıdır.

Âhiret inancı, her şeyden önce, insanda sorumluluk bilincini meydana getirir. Böylelikle insan hayatına yön verir, yaratılıştaki gaye ve hikmete göre davranmayı öğretir. Bu dünyada yaptıklarından muhakkak hesaba çekileceklerini bilen ve buna inanan insanlar kendilerine çeki düzen verirler. Allah'ın hoşnutluğunu kazanacak güzel ve faydalı şeyleri işlerler, kötülükten uzak durmaya çalışırlar. "İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır" [el-Kiyâme Sûresi, 75/36] meâlindeki âyetle, sorumluluk duygusuna dikkat çekilmekte, bu duygunun âhiret inancıyla bağlantısı vurgulanmaktadır.

İslam nazarında bu dünyanın, insanların, hayvanların, doğanın; kısacası evrendeki her şeyin yaratılmasının belli bir amacı ve hikmeti vardır. Özellikle, insanın yaratılması bir imtihan ve deneme içindir. Âhiret inancı, insanların dünya hayatına karşı aşırı bağılıklarını önleyerek hırs, kin, nefret, düşmanlık, bencillik gibi duygulardan uzaklaştırır. Başkalarına iyilik ve hizmet etme duygusunu geliştirir.

KABİR VE BERZAH (ÖNEMLİ)

İnsan hayatı üç bölüme ayrılır: Birincisi, dünya hayatıdır. İkincisi, ölüm anından başlayıp mahşerde toplanmak üzere dirilmeye kadar devam edecek olan kabir hayatıdır. Buna dünya ile ahiretteki ebebî hayatı ayırması sebebiyle "berzah hayatı" da denir. Üçüncüsü ise, ebedî olan âhiret hayatıdır.

Âhiret hayatını, ölümden sonra başlayan ve tekrar diriliştikten sonra sonsuza kadar devam edecek olan bir aşama olarak tanımlamak gerekirse, ölümler başlayıp, İsrail'in ikinci kez Sur'a üflemesiyle sona erecek olan sürece de "Kabir veya Berzah Hayatı" denmektedir.

Ehl-i Sünnet başta olmak üzere kelâmcıların çoğu tarafından kabul edilen kabir veya berzah hayatı, bedenin ölümünden sonra hayatini devam ettiren ruhun, bedene veya bedenin bir parçasına geri dönüşünü de ihtiva etmektedir. Berzah'ta nimetin lezzetini, azabın acısını duymak, ancak ruhun bedene

tekrar iadesiyle gerçekleşir. Bir başka söyleyişle, azab veya nimetin olabilmesi için kabirde dirilmenin olması gerekmektedir. Ehl-i Sünnet kelimcileri, kabir hayatını "Sem'iyât" konuları içerisinde değerlendirmişlerdir.

(önemli) Ehl-i Sünnet'in Kabirde müminlerin nimet içinde mutlu; kâfirlerin ise, acı ve sıkıntı içinde azap göreceklerine ilişkin **ittifak içinde bulunduğu görülmektedir.**

Mu'tezilî kelimciler arasında kabir azabını ve nimetini kabul edenler de kabul etmeyenler de vardır.ABDÜLCeBBARDAN öncekiler kabir azabı yoktur diyor ama Abdülcebbardan sonrakiler vardır diyorlar.

REENKARNASYON

Ruh göçü ve yeniden bedenlenme (tenâsüh ve reenarnasyon) inancı, insan öldükten sonra insan ruhunun başka bedenlere geçmek suretiyle yaşamaya devam ettiğini öne sürerek âhiret hayatını toptan reddettiği gibi âhiret hayatını da reddeder.İslam dini kesinlikle bu inancı kabul etmez.

Âhiret Halleri: Diriliş/Ba's, Haşr/Mahşer, Mizan, Sual, Havz, Şefaât, Sırat, Cennet ve Cehennem, Kıyametin Kopması

ŞEFAAT(ÖNEMLİ)

Ehli sünnet: Ehl-i Sünnet âlimleri, kıyamet gününde Hz. Muhamed'in günahkâr mü'minlere şefaât edeceğini öne sürmektedirler. Şefaati ehli sünnet kabul eder şefaât vardır der.

Mutezile: Mu'tezilî âlimler de, büyük günah işleyenler hariç, diğer mü'minlerin derecelerinin yükseltilmesi şeklinde bir şefaati kabul etmektedirler. **Mu'tezile'ye göre, şefâat tahakkuk etmez. Çünkü onlara göre, büyük günah temelli ateşte kalmanın sebebidir, küçük günah ise bağışlanmıştır.** Mu'teziler, Ehl-i Sünnet'in şefâatın varlığına delil olarak zikrettiği âyetleri, kendi va'd ve va'id anlayışlarına bağlı olarak tevil etmektedirler.(önemli)

Fazlur Rahman'a göre, Kur'an'ın öğretilmesine göre şefaât ya da aracılık yoktur; merhametinden dolayı sadece Allah'ın kendisi bazı günahkarları affedebilir.

Şefâat kelimesi, değişik türevleriyle birlikte Kur'ân'da 26 ayette geçmektedir. Hiçbir put, hiçbir sahte tanrı şefâat edemeyecek; tek Allah şefât yetkisine sahiptir; şefât etme iznini yalnız Allah verir; ancak bilerek hakka şehâdet edenler şefâat ederler [ez-Zuhurf Sûresi, 43/86].

Cennet ve Cehennem

Âhiretteki azap ve mükafat elbette sadece manevî (spiritual) değildir. Bu konu gazali ile filozoflar arasında ki en büyük çekişmedir. Müslüman filozofların tam aksine Kur'ân, âhirette bedensiz ruhlardan hiçbir zaman bahsetmemiştir. Genellikle Meşşâî (peripatetik) okuluna mensup olan Farabi, İbn Sina, İbn Rüşd gibi Müslüman filozoflar, ahirette vücutların tekrar yaratılacaklarına karşı çıkmış ve Kur'ân'ın bu tür tasvirlerinin teşbih olduğunu, dolayısıyla basit halk tabakasına ve yığınlarına dine teşvik gayesiyle bu tür açıklamalar yapıldığını savunmuşlardır.

Cehm b. Safvân, Allah'ın kendisinden başka hiçbir varlık bulunmayan anlamındaki âhir ismini delil göstererek ahiret hayatında cennet ile cehennemin, içindekilerle birlikte yok olacağını iddia etmiştir.

Kıyamet Alametleri: Duman (Duhân) , Deccâl , . Hz. İsa'nın Gökten İnişi (Nüzûlü İsa), Dâbbetu'l-Arz, Ye'cûc ve Me'cûc

HZ. İSA'NIN GÖKTEN İNİŞİ (NÜZÜLÜ İSA)

Hiz. İsa'nın kıyamette yeryüzüne ineceğine dair Kur'ân'dan daha çok iki âyet delil olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Bunlardan birisi, "Hayır, Allah onu kendisine yükseltti (bel rafa'ahullahu ileyh). Allah dâima üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir" [en-Nisâ Sûresi, 4/158] meâlindeki âyettir. Diğer i ise, "Andolsun Kitâb ehlinden hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce ona inanacak olmasın. Kıyâmet günü de O (İsâ), onların aleyhine tanık olacaktır" [en-Nisâ Sûresi, 4/159] meâlindeki âyettir. Bu iki âyet delil gösterilmek suretiyle Hiz. İsa'nın vefat etmediği, kıyamet gelmeden evvel yeryüzüne ineceği söylenmektedir. Oysa hiçbir Kitap ehli dışarıda kalmamak üzere iman edecekleri ifade edilen âyete, Hiz. İsa'nın peygamber oluşundan kıyametin

kopuşuna kadar gelip geçen ve gelecek bütün Yahudi ve Hristiyanlar girmektedir. Çünkü âyet, istisnâ etmeden ve şart koşmadan "her Kitap ehli ölümünden önce, ister kendi ölümünden önce, isterse İsa gelmeden önce olsun, İsa'ya inanacak" anlamı, sayısız asırları içermektedir.

Hiz. İsa'nın gökten ineceğine dair Kur'ân'da açık bir bilgi bulunmamaktadır. Bu konudaki hadisler ise, tevatür derecesine ulaşmamış, meşhûr veya vâhid haber düzeyindedir. Bu sebeple Hiz. İsa'nın inişini reddeden kimse kâfir sayılamaz.